

Marilena-Cornelia RIZESCU

Marilena-Cornelia RIZESCU

***Relațiile diplomatice româno-americeane
în perioada 1850-1914***

Editura UNIVERSITARIA
Craiova, 2021

Referenți științifici:

Conf.univ.dr. Silvana Rachieru

Conf.univ.dr.habil. Iosif Iulian Oncescu

Copyright © 2021 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RIZESCU, MARILENA-CORNELIA

Relațiile diplomatice româno-americane în perioada 1850-1914 /

Marilena-Cornelia Rizescu. - Craiova : Universitaria, 2021

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1755-1

94

© 2021 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Introducere

Relațiile diplomatice încep cu recunoașterea diplomatică. Competența unui stat de a se angaja în relațiile cu celelalte state include competența de a acorda validare diplomatică. Recunoașterea diplomatică a unui stat este actul prin care statul declară că va trata cu statul recunoscut în condiții de egalitate. Când un stat dorește să se angajeze într-o relație formală cu un alt stat, primul îi comunică celui de-al doilea că îl recunoaște ca fiindu-i egal și că acesta din urmă are competența de a se angaja în astfel de relații. Recunoașterea statului ia multe forme, cea mai formală este reprezentată de o comunicare directă a statului recunoscător către statul recunoscut. O modalitate mai puțin formală de recunoaștere este aceea prin care șeful executiv al unui stat nominalizează un trimis să se întâlnească cu șeful executiv al altui stat, cu scrisori de acreditare care prescriu autoritatea trimisului, de obicei fiind un plenipotențiar.

Misiunile diplomatice ar trebui să promoveze relațiile bilaterale în toate domeniile, aceleași care trebuie să apere și interesele țării. Totuși, aici raporturile bilaterale sunt privite într-o perspectivă distinctă, luând în considerare realitatea fundamentală a relațiilor internaționale, și anume a reciprocității. Nu se pot obține prețuri sau concesiuni pentru exporturi, fără ca un stat să ofere alte privilegii în schimb. Apărarea intereselor unei părți este recunoscută prin acordarea unor avantaje celeilalte - în cele din urmă rezultând progrese în relațiile lor, iar în cazul în care niciuna dintre părți nu este pregătită să negocieze, intervine stagnarea diplomatică. Pe scurt, rezultatul pozitiv al protejării intereselor este reprezentat de promovarea avantajoasă relațiilor ca modalitate de avansare a intereselor, vizând în primul rând statele.

Diplomații sunt principalii, dar de departe, singurii practicieni ai diplomației, fiind specialiști în transferul mesajelor și al negocierilor, în rezolvarea diferendelor dintre state și popoare. Armele lor sunt cuvintele, susținute de puterea statului sau a organizației pe care o reprezintă. Diplomații ajută liderii să înțeleagă atitudinile și acțiunile internaționale și să dezvolte strategii și tactici care să modeleze comportamentul guvernelor străine. Activitatea înțeleaptă a diplomaților reprezintă cheia potrivită pentru politica externă de succes.

Coloniile din America de Nord au căutat admiterea în familia națiunilor într-o epocă de tranziție în dezvoltarea dreptului internațional și a

diplomației. Apariția S.U.A în familia națiunilor, reprezintă pedestalul valoric al debutului principiilor distinctive ale diplomației americane, iar pentru ca acestea să fie înțelese, sensul și influența de care au dat dovadă, trebuie să fie apreciate. Profunda semnificație nu fost resimțită atunci, datorită naturii schimbătoare a evenimentelor, efectele sale de anvergură prevestindu-se în viitor; dar în splendoarea timpului, care iluminează trecutul, puterea pe care S.U.A o dețin astăzi nu este o posesiune bruscă și izolată; fundațiile sale au fost puse în eforturile fondatorilor, și dacă înțelegem măreția prezentului, trebuie să recurgem și la grandoarea trecutului.

Experiența diplomatică americană în Europa reprezintă o saga aproape uitată, frecvent trecută cu vederea, enunțarea Doctrinei Monroe și a Doctrinei Truman fiind în mod inextricabil legate de experiența diplomatică americană din această zonă. Dar o examinare atentă dezvăluie o serie de grupuri de interese variate înglobând aspecte comerciale, economice, culturale, filantropice, religioase, obținând sprijinul diplomaților americani care au urmărit materializarea acestor avantaje. Acceptând această premisă, trebuie remarcat faptul că diplomații americani au urmat anumite tradiții sau principii directoare de bază în îndeplinirea obiectivelor lor, și anume: neimplicarea, politica ușilor deschise, libertatea mărilor, expatrierea și naturalizarea, recunoscând dreptul la autodeterminare al minorităților.

De la fondarea Republicii, Departamentul american a operat două tipuri de reprezentare, diplomatică și consulară. Serviciul diplomatic, ai cărui membri au activat în ambasade și legații, a gestionat relațiile cu guvernele statelor, iar serviciul consular a oferit sprijin cetățenilor americani care călătoreau în străinătate, promovând schimburi comerciale internaționale ale Statelor Unite conform standardelor moderne. Cele două servicii au avut un contact remarcabil cu Departamentul american, promovând posturi diplomatice și consulare în străinătate, conform protocoalelor stabilite de Washington.

În teza de doctorat intitulată „*Relațiile diplomatice româno-americane în perioada 1850-1914*”, am în vedere un demers tematic asupra negocierilor diplomatice care implică în mod indispensabil o egalitate de raporturi în actul internațional, devenind un cod formativ al principiilor care supraveghează conduita națiunilor. Nu există o ilustrare mai frapantă a acestui fapt decât istoria diplomatică a Statelor Unite, ofertantă prin implicațiile de natură evoluționistă, integrând o națiune nouă într-o lume nouă, neîngrădită de

tradițiile și instituțiile din epocile trecute, care, încă de la începutul existenței sale politice s-a plasat într-un câmp al comerțului liber, evidențiat printr-o semnătură originală.

Analiza urmărește o linie directoare trasată de liantul existent între actorii statali din cadrul sistemului internațional care conturează pacea, comerțul și prietenia cu toate națiunile, dar în esență „*entangling alliances with none*”. Aspectele mai puțin accesibile în stabilirea unui propriu set de intersecții în analiza părților implicate, indică o alternativă eminentă personală, care poate fi corelată cu apetența de explorare și cercetare, având în vedere oferta bibliografică limitativă sau colecțiile inventariate în vederea abordării raporturilor existente. Am optat pentru acest parcurs având în vedere importanța acordată relațiilor Statelor Unite cu celelalte țări, noțiune percepută mai degrabă abstract, cu speranța că va devoala particularitatea sistemului american, capabil să reliefeze interesele distincte raportate la interdependența față de sistemul european.

Premisa studiului meu o constituie raportul relațiilor diplomatice, care s-a dovedit a fi un instrument eficient în privilegierea libertății comerciale, oferind fiecărei părți implicate independența de a adopta reglementări interioare pe care le va considera convenabile prin intermediul comerțului, necesar utilității reciproce și a regulilor juste ale actului liber internațional. Politica emisă de guvernul american de a dezvolta relații comerciale de amploare și de a se angaja în termeni limitativi față de angajamentele politice europene, au oferit S.U.A o energică manieră referitoare la promovarea și orientarea propriului succes. În mod concret, diplomația americană a fost caracterizată de un fenomen complex delimitat de validitatea măsurilor de stabilitate economică, o condiție sine qua non a intereselor naționale în relațiile interstate complexe din perioada studiată. Printre regulile de conduită prescrise de Statele Unite în formularea politicii externe, niciuna nu a fost concepută a fi mai fundamentală decât cea care interzicea intervenția în treburile politice ale altor națiuni, în special europene. Dreptul guvernului american de a interveni pentru protecția cetățenilor săi în țările străine și în marea liberă nu a fost niciodată contestat; reliefând principiul egalității națiunilor, așa cum a fost expus de Grotius și de alți maeștri ai dreptului internațional.

Bibliografia dedicată raporturilor diplomatice în perioada amintită este efectiv limitată, fiind acoperită tangențial de ponderea unor volume în serie, care prezintă o înregistrare documentară a deciziilor majore de politică externă din

S.U.A, fiind declassificate și editate pentru cercetare. Anvergura fenomenului a fost influențată de agenda politică americană, tocmai din dorința de a expune publicului specialist o inventariere a poziției S.U.A, recunoscută a fi drept inexpugnabilă. Această reproducere digitală a Relațiilor Externe ale Statelor Unite este un proiect al Bibliotecilor Universității din Wisconsin-Madison în colaborare cu Universitatea din Illinois, Chicago Libraries, cuprinzând o derulare aproape completă a evenimentelor începând cu anul 1861. În acest sens, am inițiat cercetarea prin consultarea documentelor de arhivă din cadrul Ministerului Afacerilor Externe privind dosarele personale de acreditare ale miniștrilor americani din România. Bibliografia dedicată raporturilor diplomatice în perioada amintită a fost acoperită de ponderea unor volume în serie privind corespondența diplomatică, care prezintă o înregistrare documentară a deciziilor majore de politică externă din Statele Unite, fiind declassificate și editate; iar prin intermediul unor abonamente în sistem online, am urmărit o traducere și o interpretare cât mai fidelă a evenimentelor derulate. În plus, am continuat cercetarea prin studierea anumitor fonduri care tratau printre altele și tematica relațiilor diplomatice româno-americane în cadrul Arhivelor Naționale Istorice Centrale.

Diplomația americană a căutat să atingă obiective definite prin metode practice. Aceeași dispoziție a fost expusă și în serviciul consular american. Consulii au fost descriși ca agenți ai comerțului; dar mult timp funcțiile lor au fost mai degrabă pasive decât active și, într-o oarecare măsură, au fost doar de reprezentare. Guvernul Statelor Unite a conceput ideea angajării consulilor sale nu numai pentru protecția comerțului, ci și pentru extinderea acestuia, publicând rapoartele consulare înglobate în *Papers Relating to the Foreign Affairs/Relation of the United States – Diplomatic Correspondence*, sau în *Commercial Relations of the United States with Foreign Countries*, care au continuat cu rezultate utile până în prezent. Exemplul a fost urmat în alte țări, astfel încât în zilele noastre, printre publicațiile guvernelor se află rapoarte consulare despre comerțul și industriile țărilor străine. Este evident că această amplificare a constituit un pas extrem de important spre a face ca serviciul consular american să fie de valoare și semnificație practică pentru interesele comerciale ale țării.

Inserarea câtorva nume celebre de autori, oferă prin operele sale, perspective inedite în procesul de lectură diplomatică inițiat, debutând în secolul al XIX-lea cu Samuel F. Bemis, care prin lucrarea „*A Diplomatic*

History of the United States”, propunea o abordare multi-arhivistică. Autorul considera că istoria diplomatică americană trebuie să provină din arhivele și sursele tuturor guvernelor cu care Statele Unite au avut relații, reprezentând o abordare internațională extinsă a diplomației americane. Obiectivul profesorului Bemis a fost de a oferi perspectivă și interpretare întregii istorii diplomatice a politicii externe a Statelor Unite.

În 1940, Thomas A. Bailey a publicat „*A diplomatic history of the American People*”, de atunci, cartea a trecut prin cinci ediții, ultima publicată în 1955, a devenit cea mai citită expunere din istoria diplomatică americană. Titlul reflectă tema cărții, urmărind influența opiniei publice sau a oamenilor de stat asupra politicii externe. Profesorul Bailey considera că afacerile diplomatice nu pot fi conduse într-un vid izolat de evoluțiile politice, economice și sociale, concentrându-se de asemenea, pe factorul economic în politica externă, în special pe directivele trasate diplomaților americani care au participat activ la conturarea politicii diplomației dolarului în Europa. Astfel, a plasat istoria politicii externe americane într-un cadru larg și, în același timp, a surprins personalități americane marcante. Din literatura și tendințele discutate în acest prospect, putem observa că istoricii americani au subliniat rolul economic extins al Americii în afacerile mondiale. Acest rol a stimulat istoria politicii externe americane, influențată de angajamentele mondiale și de noile evoluții globale, fiecare nouă interpretare reflectând această schimbare.

Comparativ cu raporturile României moderne vizavi de puterile europene, care au înglobat o evaluare și concentrare extinsă în istoriografia română, relațiile româno-americane au constituit subiectul unui număr minimizat de cercetări, reprezentând pentru intervalul de timp menționat, un punct nevralgic dedicat aprofundării. Pionieri în această inițiativă au fost istoricii români Paul Cernovodeanu și Ion Stanciu care au demarat o nouă perspectivă asupra relațiilor externe ale României cu remarcabilă putere trans-atlantică, atât de distanțată teritorial de ea. Publicând cel dintâi studiu de amploare dedicat intersecțiilor intervenite peste secol, cei doi autori reconstituiau într-un cadru monografic „*Imaginea Lumii Noi în Țările Române și primele lor relații cu Statele Unite ale Americii până în 1859*” însoțită de înregistrarea primelor contacte consacrate cunoașterii reciproce, care aveau să mijlocească stabilirea relațiilor directe ulterioare.

În 1980, pentru a comemora centenarul oficializării relațiilor româno-americe, istoricul-analist Stelian Popescu-Boteni difuzează o lucrare cu același topic, avansând borna temporală de încheiere până în anul 1914. Justificând ancheta pe care o rememora și continua, având la bază recomandările analizei anterioare, noul maestru al aceluiși subiect considera necesar expunerea perioadei deosebit de fertile și dense în istoria României, dar și în istoria Statelor Unite privind raporturile de natură politică, economică și culturală între cele două popoare.

Concentrat pe intenția revelatoare cu rol în deciptarea raporturilor bilaterale, având o viziune pluriperspectivistă, volumul semnat de Dumitru Vitcu, „*Relațiile româno-americe timpurii. Convergențe - divergențe*” inventariază o incursiune în evoluția relațiilor româno-americe ca segmente analitice constitutive în ansamblul proceselor complexe ale mediului internațional. Scopul lucrării este de a identifica și analiza particularitățile, metodele, procedeele, divergențele în ansamblul legăturilor bilaterale, oficiale sau neoficiale, dintre statele mici sau mijlocii și puterile mari ale lumii, această relație dispunând diferențiat în funcție de propriile capacități de influență. De o autoritate sporită a acestor raporturi se poate vorbi la nivel zonal sau regional, în condițiile în care respectiva zona atrăgea, provoca, întreținea sau amplifică competiția intereselor, indiferent de natura lor economică, politică, militară sau strategică.

De asemenea, este de semnalat în acest context interesul deosebit manifestat de istoricul Mihai Timofte în lucrarea „*Diplomați americani și cheștiunea românească - 1853-1871*”, unde sunt incluse rapoarte diplomatice suplimentare pentru anii 1866, respectiv pentru intervalul 1870-1871, având rolul de a oferi importante repere în formularea unor interpretări și evaluări relative la probleme încă neepuizate în literatura de specialitate.

Elemente complementare mi-au fost oferite prin intermediul volumului „*Relațiile româno-americe 1859-1901*” elaborat de dr. Keith Hitchins și dr. Miodrag Milin, primul dintr-o serie referitoare la relațiile româno-americe în secolele XIX-XX, cuprinzând 157 volume selecționate din fondul Departamentului de Stat aflat în Arhivele Naționale ale S.U.A din Washington-Maryland. Derularea relațiilor româno-americe între 1880 și 1914 nu s-a reflectat întocmai în sfera investigațiilor istoriografice, în mod izolat au fost tratate numai unele aspecte ale intersectărilor românești cu spațiul american.

Am încercat să susțin acest demers printr-o abordare metodologică referitoare la acțiunile și realitățile analizate într-o epocă definită de ezitante reacții atitudinale diplomatice, singurele elemente de continuitate rezumându-se la perenitatea unor percepții mutuale raportate la imaginile schițate de cele două țări, însă fără o cunoaștere reală. Reprezentările înfățișate, rezultat al cunoașterii absorbite public, prin informații sau ecouri ale evenimentelor proeminente, au oferit părților implicate impresii efemere, fie acestea optimiste sau pesimiste asupra partenerul de relație. Diplomația americană a exercitat, de asemenea, o puternică influență asupra adoptării unor metode simple și directe în desfășurarea negocierilor, diplomații americani bazându-se mai degrabă pe forța cauzei lor, argumentată clar prin modelarea practicilor moderne referitoare la comerț. Fără îndoială, comerțul cu Europa a fost caracteristica dominantă a activității de export din S.U.A; în această perioadă, „*invazia americană*” a sistemului european reprezentând o schimbare majoră în pattern-ul comerțului internațional.

Esențială pentru înfiriparea unor relații directe româno-americane s-a probat a fi enunțarea unui curent generat și nutrit de apariția naționalismului american, identificat cu credința „*manifest destiny*” de a răspândi în afara tinerei republici noțiunile libertății, dar și ale comerțului american. Indubitabil, legătura cea mai importantă între Statele Unite și România în perioada cercetată a fost bazată pe comerț. În vreme ce în Statele Unite la începutul secolului al XIX-lea se semnală o diminuare a interesului pentru Europa Occidentală, a luat naștere interesul diplomației americane pentru Mediterană, Levant și mai departe pentru Marea Neagră, cât și pentru evenimentele generate de Criza Orientală cu toate urmările acesteia. Guvernul S.U.A a acordat prioritate intereselor comerciale, deoarece activitățile de natură economică se aflau în plină concordanță cu interesul național. Prin operațiunile comerciale, activitățile misionare și prezența forțelor navale, exporturi americane au urmat un model ciclic; abia după 1880 producându-se o creștere notabilă a comerțului în România. Pe de altă parte, prin intermediul celor 400 consulate, agenții consulare și comerciale existente la sfârșitul secolului al XIX-lea în întreaga lume, S.U.A erau pregătite oricând să deschidă o nouă agenție acolo unde considerau că existau oportunități comerciale.

Aspecte distinctive din această accepțiune indică următoarele traiecte:

- Eliminarea influenței și a instrumentelor măreției europene de pe continentul nord-american și impunerea influențelor trans-atlantice care puteau dicta termenii angajamentelor dintre Lumea Veche și cea Nouă. Pentru a evita competiția puterilor europene, politica externă americană a dictat o politică de neutralitate în războaiele europene; concomitent, situația geopolitică care a determinat această politică oferea un avantaj care compensa slăbiciunea americană - distanța față de Europa și timpul indispensabil pentru a dobândi forță. A fost în interesul Americii să profite de fragilul echilibru de putere european, exploatând rivalitățile din Lumea Veche pentru a împiedica puterile europene să domine sau să amenințe independența americană.
- Scopul diplomației americane era reprezentat de consolidarea statului prin natura fundamentală a politicii externe, considerată un întreg. Utilizarea negocierilor pentru promovarea și ajustarea intereselor unui stat prin arta și practica de a conduce intermediari necesita abilitate în gestionarea afacerilor, fără a stârni animozitatea părților. Samuel Flagg Bemis, marele istoric diplomatic din secolul XX, în lucrarea „*American Foreign Policy and the Blessings of Liberty*”, a interpretat acest lucru ca o independență strategică sau libertate de acțiune în afacerile internaționale. O modalitate mai bună de a înțelege pe deplin ce a însemnat Washingtonul, este implicarea termenului folosit pentru a cuprinde obiectivul unei comunități politice: auto-suficiență. Cu siguranță, independența strategică necesita grijă față de securitatea și interesele materiale ale națiunii. Înțeles ca un sens de conduită în detrimentul unui scop moral, bunăstarea și completitudinea internă necesita îndrumare exterioară pentru existența și perpetuarea statului.
- Prin politica „*commerce, not conquest*” se anticipează caracterului antreprenorial al poporului american. Spiritul de inegalabil întreprinzător al Americii produce o mină inepuizabilă de bogăție națională, fiind definit de spiritul comerțului, care, maximizând avantajul, putea obține orice concesie dorită. Pentru a încuraja relații comerciale pașnice cu alte națiuni având un interes comun sau pentru a trăi în pace și prietenie, politica comercială americană s-a impus ca fiind egală și imparțială, fără a acorda favoruri sau preferințe exclusive. Cu

toate acestea, posibilitatea transformării relațiilor internaționale prin încurajarea relațiilor comerciale pașnice și rolul adecvat pe care Statele Unite l-au jucat în această evoluție, au rămas o parte inseparabilă a politicii externe. Liniile directoare ale politicii externe americane urmau a fi definite în general de activități comerciale, care puteau tempera raporturile internaționale existente.

Astfel, capitolul liminar al tezei *„Prezența consulară și primele consulate americane în Principatele Unite. Perioada 1850-1870”* oferă date introductive referitoare la informarea mediului politic american asupra Principatelor Dunărene și a politicii întreprinse în contextul geostrategic sud-est european prin intermediul consulilor comerciali. Un impediment major în familiarizarea celor doua state l-a constituit bariera geografică impresionantă, carența oportunităților, intereselor, stilurilor de viață și a practicilor culturale distincte, dublate de tranzacțiile comerciale reduse, uneori chiar inexistente. Această nulitate relativă a contactelor directe va deveni o constantă în relațiile româno-americane, fiind precedată de o lungă perioadă de tatonare, alimentată substanțial de nevoia de cunoaștere bilaterală, fiind imperativ indispensabilă în stabilirea raporturilor economice, politice sau culturale.

Practic, teritoriile române au devenit accesibile interesului comercial al Statelor Unite ale Americii încă de la încheierea primului tratat comercial între acestea și Imperiul Otoman, la 10 mai 1830, legiferând momentul pătrunderii vaselor comerciale americane în această zonă. Prin urmare, la Constantinopol s-a deschis o legăție americană, marcând inaugurarea relațiilor oficiale permanente între cele două state, iar mai apoi au fost deschise mai multe agenți consulare și în alte orașe ale Imperiului Otoman.

Primele contacte comerciale și consulare între Principatele Române și S.U.A au avut loc la mijlocul veacului al XIX-lea. După Tratatul de la Adrianopol din 1829, vasele comerciale americane se vor orienta către Dunărea de Jos și Marea Neagră. Debutul procesului de modernizare instituțional-administrativ și de integrare treptată a Principatelor în circuitul economic mondial capitalist a accelerat posibilitățile de contact direct între țările române și Statele Unite ale Americii, care iau naștere odată cu anul 1843, moment în care își făcea apariția pe Brațul Sulina și apoi ancora în portul Brăila primul vas comercial sub pavilion american. În 1847, din cauza lipsei de cereale din apusul Europei, grâul românesc devenise foarte căutat pe